

บทที่ 5

การเข้ามาของชาติตะวันตก

ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 16 ดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสำคัญขึ้น เนื่องจากเอเชียอาคเนย์มีสินค้าที่ยุโรปต้องการเช่น พริกไทย เครื่องเทศ ผ้าฝ้ายจากอินเดีย อิทธิพลของตะวันตกเริ่มเข้ามาสู่ดินแดนแถบนี้ ระยะเวลาจำกัดอยู่ในหมู่เกาะและบริเวณชายฝั่ง โดยมีมะละกา (Malacca) เป็นเมืองท่าที่เป็นศูนย์กลางการค้าขายของเอเชียอาคเนย์ นอกจากนั้นช่องแคบมะละกาก็ยังเป็นเส้นทางการค้าระหว่างจีนกับอินเดีย พวกพ่อค้าที่เดินเรือค้าขายจะต้องผ่านช่องแคบนี้ การเดินเรือต้องอาศัยลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งจะพัดผ่านในระยะเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม เรือสินค้าจะอาศัยลมนี้นำเรือสินค้าจากทะเลแดงและอินเดีย ผ่านช่องแคบมะละกาไปจีน ส่วนลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จะพัดระหว่างเดือนพฤศจิกายน-เมษายน จะนำเรือของพ่อค้าจากจีนผ่านช่องแคบมะละกาไปอินเดีย มะละกาจะเป็นที่จอดเรือพักสินค้าหรือแลกเปลี่ยนสินค้าจากจีนและอินเดีย นอกจากนั้นมะละกาก็เป็นศูนย์กลางการค้าเครื่องเทศ โดยรวบรวมสินค้าเครื่องเทศมาจากเกาะโมลุกกะ และสินค้าพื้นเมืองในดินแดนใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

มูลเหตุจูงใจในการเข้ามาในเอเชียอาคเนย์ของชาติตะวันตก

1. การค้า เนื่องจากความต้องการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อุดมสมบูรณ์ด้วยเครื่องเทศ ซึ่งเป็นสินค้าที่ยุโรปต้องการ โดยที่การค้าเครื่องเทศในสมัยนั้นตกอยู่ในกำมือของพ่อค้าอาหรับในตะวันออกเฉียงกลางและบริเวณอ่าวเปอร์เซียสงครามครูเสดเป็นผลทำให้การค้าระหว่างยุโรปและอาหรับชะงักลงยุโรปมีความต้องการที่จะทำการค้าโดยตรง ทำให้ชาติยุโรปต่างๆ คือ โปรตุเกส สเปน เดินทางมาอินเดียและจีนแต่เส้นทางนี้ถูกพวกอาหรับควบคุมอยู่ในบริเวณอ่าวเปอร์เซีย ดังนั้นพวก

ยุโรปจึงต้องหาเส้นทางใหม่ที่ไม่ต้องผ่านอ่าวเปอร์เซีย นำไปสู่ยุคแห่งการค้นพบ (Age of Discovery) เช่นชาวโปรตุเกส ชื่อ โดแอส (Bartholemew Diaz) ก็ได้เดินทางอ้อมแหลมกู๊ดโฮปได้เป็นผลให้ชาติตะวันตกเข้ามาค้าขายกับเอเชียอาคเนย์ได้สะดวกยิ่งขึ้น ต่อมาโปรตุเกสก็ได้ยึดครองมะละกามีจุดประสงค์ที่จะควบคุมศูนย์กลางการค้าเครื่องเทศที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สเปนยึดครองมินลาก็เพื่อจะใช้เป็นที่มั่นในการสำรวจหมู่เกาะเครื่องเทศและเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้าจากทางตะวันออก เช่น ไหม ชา จากจีน และอังกฤษก็เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ด้วยจุดประสงค์เดียวกันคือ แสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

2. การปฏิวัติอุตสาหกรรม ในยุโรปทำให้เกิดความต้องการวัตถุดิบ เช่น ดีบุก ยางพารา มีมากขึ้นและวัตถุดิบเหล่านี้มีอย่างอุดมสมบูรณ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตลอดจนจำนวนพลเมืองในยุโรปเพิ่มมากขึ้น การครองชีพดีขึ้นเป็นเหตุให้ประเทศในยุโรปต้องการสินค้าในครัวเรือนมากขึ้น

3. ศาสนา ภายหลังสงครามครูเสดได้ทำให้ชาวยุโรปต้องการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ออกไปยังดินแดนไกล ๆ ควบคู่ไปกับการทำการค้าโดยถือว่าเป็นพันธะของคนผิวขาวที่จะเป็นผู้นำความเจริญมาสู่คนพื้นเมือง เป็นเหตุให้เกิดการปะทะกับศาสนาอิสลามซึ่งเข้ามาตั้งมั่นอยู่ในภูมิภาคแถบนี้

การเข้ามาของโปรตุเกส

โปรตุเกสเป็นชาติแรกที่เดินทางเข้ามาในเอเชียอาคเนย์ เนื่องจากโปรตุเกสได้เป็นผู้นำของชาวยุโรปในด้านการค้าในบริเวณมหาสมุทรอินเดีย เพราะว่าโปรตุเกสมีความสามารถในการเดินเรือมากขึ้นภายหลังสงครามครูเสด

จุดประสงค์การเข้ามาของโปรตุเกส คือ

1. ทางด้านศาสนา ต้องการเอาชนะพวกมุสลิมโดยการสร้างอาณาจักรคริสเตียนขึ้นเพื่อต่อต้านพวกมุสลิมคือในสมัยของเจ้าชายเฮนรี (Henry the Navigator) ส่งเสริมการสำรวจเส้นทางการค้าและการขยายดินแดนและเมื่อ Bartholemew Diaz เดินทางอ้อมแหลมกู๊ดโฮปได้สำเร็จทำให้จุดมุ่งหมายของโปรตุเกสที่จะเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในเอเชียเป็นผลสำเร็จมากขึ้น

2. ทางด้านการค้า ความต้องการสินค้าเครื่องเทศซึ่งเป็นสินค้าที่ยุโรปกำลังต้องการในขณะนั้น

ในปี ค.ศ.1497 วาสโก ดากามา (Vasco Da Gama) ได้เดินทางพร้อมด้วยเรือ 4 ลำ มาถึงเมือง Calicut บนฝั่งมะละบาร์ของอินเดียในปี ค.ศ.1498 ซึ่งเป็นความสำเร็จครั้งแรกของโปรตุเกสในการเดินเรือมายังตะวันออก หลังจากนั้นโปรตุเกสก็ได้เดินเรือมาติดต่อกับค้าขายกับเอเชียอาคเนย์ ซึ่งเส้นทางนี้เดิมพวกมุสลิมเป็นผู้ควบคุมอยู่ จึงทำให้เกิดการแข่งขันระหว่างมุสลิมกับโปรตุเกสในการควบคุมมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งมีสาเหตุทั้งทางศาสนาและการค้าร่วมกัน

การขยายอำนาจของโปรตุเกสในมะละกา

ในปี ค.ศ.1504 โปรตุเกสมีศูนย์กลางการค้าอยู่บริเวณโคชิน (Cochin) บนฝั่งมะละบาร์ของอินเดีย โดยมี Francisco D'al meida เป็นอุปราชคนแรกของโคชิน พยายามที่จะขยายอิทธิพลของโปรตุเกสไปยังบริเวณทะเลแดงและช่องแคบมะละกาเพื่อขจัดอิทธิพลของพ่อค้าอาหรับในมหาสมุทรอินเดีย ในปี ค.ศ.1508 โปรตุเกสได้ส่งกองเรือออกจากลิสบอน ภายใต้การนำของ Lopez De Sequeira เดินทางมาถึงมะละกาใน ค.ศ.1509 นำพระราชสาส์นจากโปรตุเกสมามอบแด่สุลต่านมะละกาและได้รับอนุญาตให้ค้าขายในมะละกาได้ ต่อมาพ่อค้ามะละกาสงสัยในพฤติกรรมของโปรตุเกสจึงขอกำลังจากพวกมาเลย์บุกโจมตีเรือของ Sequeira, Squeira หนีไปได้และยิงเมืองมะละกาเสียหาย จึงทำให้โปรตุเกสและมะละกาเป็นศัตรูกัน ความจำเป็นของโปรตุเกสที่จะยึดมะละกาเพื่อตัดกำลังพวกมุสลิมก็เป็นผลสำเร็จในปี ค.ศ.1511 เป็นการตั้งรกรากเป็นครั้งแรกของชาวยุโรปในเอเชียอาคเนย์และจัดการปกครองมะละกาแบบ Fortress System

การที่โปรตุเกสต้องยึดมะละกาเพราะ

1. เมืองลิสบอนได้เป็นตลาดสินค้าตะวันออกที่สำคัญในยุโรปแทนเมืองเวนิซ
2. ในปี ค.ศ.1508 Alfonso De Albuquerque ได้ยึดเมือง Socotra ซึ่งอยู่ปากทะเลแดงไว้ได้เป็นการตัดกำลังพวกอาหรับทำให้โปรตุเกสขยายการค้ามาในตะวันออกมากขึ้น

3. การที่โปรตุเกสยึดเมืองกัว (Gao) ในอินเดียได้ ทำให้กัวกลายเป็นศูนย์กลางการค้าควบคุมการดำในอินเดียขณะที่พวกมุสลิมยังคงคุมการค้าเครื่องเทศอยู่ที่เมืองมะละกา โปรตุเกสต้องยึดมะละกาเพื่อผลประโยชน์ของโปรตุเกสเองและตัดกำลังพวกมุสลิม

นโยบายโปรตุเกสในการปกครอง โปรตุเกสเข้าครอบครองมะละกา โดยใช้ระบบการปกครองแบบทหาร (Fortress System) มุ่งให้มะละกาเป็นฐานทัพที่สำคัญในการขยายอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางการค้าโดยมิได้คิดจะขยายดินแดนบริเวณรอบ ๆ มะละกาออกไปอีกไม่คิดจะตั้งเป็นอาณานิคมในแถบตะวันออกเฉียงใต้ต้องการผลประโยชน์การค้าอย่างเดียว การที่จุดมุ่งหมายของโปรตุเกสเป็นเช่นนี้ ก่อให้เกิดอันตรายกับโปรตุเกสเองเพราะไม่เป็นการยากที่ชาติที่แข็งแรงกว่าจะขับไล่โปรตุเกสออกจากสถานีการค้าได้ ทั้งคนพื้นเมืองก็รวมตัวกันต่อต้านโปรตุเกสได้บ่อยครั้ง โปรตุเกสต้องประสบกับการโจมตีของคนพื้นเมืองในมลายู ในระหว่างปี ค.ศ.1529-1587 Aceh ได้กลายเป็นรัฐ ผู้นำในการโจมตีโปรตุเกส แต่โปรตุเกสก็รอดพ้นอันตรายได้ เพราะมีกองทัพที่กัวช่วยเหลือโปรตุเกส

เมื่อยึดมะละกาได้แล้ว Albuquerque ได้สร้างป้อมค่ายต่าง ๆ ขึ้นมากมาย ที่สำคัญคือป้อมฟาโมซา(Famosa)และสร้างโบสถ์ขึ้นเพื่อเผยแพร่ศาสนา ส่งคนออกสำรวจในบริเวณหมู่เกาะเครื่องเทศ จุดประสงค์คือผูกขาดการค้าเครื่องเทศใน Ternate, Tidore, Amboina, Banda.

ในปี ค.ศ.1513 โปรตุเกสประสบผลสำเร็จในการเจรจากับสุลต่าน Ternate และ Tidore โปรตุเกสได้รับอนุญาตให้ตั้งโรงงานบนเกาะได้ รวมทั้งได้ผูกขาดการผูกพันในบริเวณแถบนี้และเกาะใกล้เคียง ต่อมาโปรตุเกสประสบกับการแทรกแซงของสเปน ซึ่งเข้ามาสำรวจหมู่เกาะเครื่องเทศ การเข้ามาของสเปนได้รับการต้อนรับอย่างดีจาก Tidore ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสเปนและโปรตุเกสจนต้องมีการทำสัญญาที่จะแบ่งเขตการสำรวจในหมู่เกาะเครื่องเทศ

การที่โปรตุเกสเข้ามาทำการค้ากับหมู่เกาะเครื่องเทศควบคู่ไปกับการเผยแพร่ศาสนาโดยที่โปรตุเกสเป็นชาติที่ไม่มีขนบธรรมเนียมทางศาสนาพยายามบังคับให้คนพื้นเมือง

รับนับถือศาสนาคริสต์ ทำให้คนพื้นเมืองไม่ชอบโปรตุเกส รวมตัวกันต่อต้านและทำให้ศาสนาอิสลามแพร่หลายอย่างรวดเร็วเพื่อต่อต้านโปรตุเกส เช่น บันดา และ แอมบอยนา ได้ไปมีไมตรีอันดีกับเกาะชวา ดังนั้นโปรตุเกสจึงไม่ได้รับอนุญาตให้สร้างป้อมบนเกาะบันดา หรือผูกขาดการค้าเครื่องเทศในเกาะบันดา

นอกจากโปรตุเกสจะประสบอุปสรรคกับการแทรกแซงของสเปนและคนพื้นเมืองแล้วโปรตุเกสยังต้องเผชิญกับชาติใหม่ที่เข้ามาคือ อังกฤษ โดยมี Francis Drake เดินทางมาถึงหมู่เกาะเครื่องเทศและได้ทำสัญญาการค้ากับเตอร์เน็ต กระตุ้นให้ชาวอังกฤษเข้ามาค้าขายในหมู่เกาะเครื่องเทศ

โปรตุเกสเสื่อมอำนาจลงตั้งแต่ว่าปี 1580¹ เมื่อพระเจ้าฟิลลิปที่ 2 แห่งสเปนได้เข้ามามีสิทธิในราชบัลลังก์ของโปรตุเกสก็ได้ละเลยผลประโยชน์ของโปรตุเกสในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พวกพ่อค้าชาวโปรตุเกสไม่มีกำลังทัพเรือที่สนับสนุนจากรัฐบาลไม่มีการพัฒนาทางด้านการเดินเรือเหมือนประเทศอื่น ทำให้การค้าของโปรตุเกสในตะวันออกเฉียงใต้เสื่อมลงอย่างรวดเร็ว ในช่วงปี 1606-1614 โปรตุเกสต้องสูญเสียเส้นทางการค้าตามชายฝั่งมะละบาร์ ช่องแคบมะละกาและหมู่เกาะโมลุกกะ จนกระทั่งปี 1641 ดัตช์เข้ายึดมะละกาได้ ในระยะหลังนี้ สเปนและดัตช์แข่งขันการค้ากับโปรตุเกสในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยทั้งดัตช์และสเปนมีจุดประสงค์จะลบล้างอิทธิพลของโปรตุเกสในหมู่เกาะแถบนี้ ดังนั้นกำลังของโปรตุเกสในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงอ่อนกำลังลงเหลือเพียงกัวและมาเก๊า และได้ถอนตัวไปหมดในปี 1658

สรุปความเสื่อมของโปรตุเกสเกิดขึ้นเพราะ

1. การที่โปรตุเกสไม่ตั้งอาณานิคมในแถบตะวันออกเฉียงใต้ โปรตุเกสต้องการได้ผลประโยชน์จากการค้าเพียงอย่างเดียวไม่คิดที่จะขยายดินแดน ทำให้เกิดอันตรายกับเมืองท่าของโปรตุเกสเอง เช่น มะละกา ถูกคนพื้นเมืองโจมตีบ่อย ๆ และมหาอำนาจอื่น เช่น ฮอลันดา มีกำลังมากกว่ายึดไว้ได้

2. พวกพ่อค้าชาวโปรตุเกสและพวกพระเป็นพวกที่มีนิสัยละโมภ โลกมากพยายามจะดักดวงผลประโยชน์จากคนพื้นเมือง ทำให้คนพื้นเมืองไม่อยากติดต่อด้วย หันไปรวมตัวกันเองต่อต้านโปรตุเกสโดยมีศาสนาอิสลามเป็นเครื่องมือ

3. การที่โปรตุเกสไม่มีขันติธรรมทางศาสนา ทำลายโบสถ์ ศาสนา อื่น ๆ และใช้วิธีบังคับให้คนพื้นเมืองเปลี่ยนศาสนา ขณะที่พวกพ่อค้าอาหรับกำลังเผยแพร่ศาสนาอิสลาม ใช้หลักการความเป็นพี่น้องกันต้องช่วยเหลือกัน ทำให้บรรดาหมู่เกาะต่าง ๆ และคาบสมุทรมลายูหันมานับถือศาสนาอิสลาม เพื่อต่อต้านโปรตุเกส

4. การที่โปรตุเกสได้มีอำนาจเหนือหมู่เกาะโมลุกกะโดยการช่วยเหลือการทำสงครามชิงราชสมบัติในหมู่เกาะ โดยมีข้อสัญญาที่ผูกพันกันทั้งการค้าและการทหาร ซึ่งโปรตุเกสจะได้เปรียบแล้วโปรตุเกสก็จะเรียกร้องผลประโยชน์จากผู้ปกครองเมื่อใดก็ตามที่ตนต้องการ ซึ่งผู้เดือดร้อนก็คือประชาชนธรรมดา ที่ต้องปฏิบัติตามจึงทำให้เกิดกบฏของคนพื้นเมืองต่อต้านโปรตุเกส

ความสัมพันธ์ของยุโรปกับแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระยะแรก

ปลายศตวรรษที่ 16 พ่อค้าโปรตุเกสมาจากมะละกาได้ไปติดต่อขายกับอยุธยา กัมพูชา และพวกหมู่เกาะโมลุกกะ สุลาเวสี และกาลิมันตันหรือบอร์เนียว แต่ชาวฮอลันดาและสุมาตราส่วนใหญ่ไม่ยอมติดต่อกับพ่อค้าโปรตุเกส ตามชายฝั่งพม่าจากอาร์กันถึงตะนาวศรีลงไปถึงปากแม่น้ำสาละวิน ชื่อของโปรตุเกสเป็นที่รู้จักกันในฐานะผู้เผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมากกว่าทำการค้าและชาวโปรตุเกสเป็นนักจวญโอกาส ทำให้กลายเป็นที่เกลียดชังของประชาชนในมะละกา โคลัมโบ ถึง ฮอร์มุซ (Hormuz) โซโคตรา (Socotra) และ Mozambique²

โดยที่โปรตุเกสพยายามจะหาสถานที่การค้าในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้มากที่สุดแต่ดินแดนส่วนใหญ่บนผืนแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยังคงไม่ต้อนรับการเข้ามาของชาวยุโรป ยกเว้นแต่ผู้ปกครองของพม่า อยุธยา และเวียดนาม ได้ซื้ออาวุธและจ้างทหารจากยุโรปเพื่อใช้ในการสงคราม ทหารโปรตุเกสได้เข้าช่วยกองทัพพม่าในการรวมดุ่มแม่น้ำอิระวดี ระหว่างปี ค.ศ.1535-1555 ได้รับชัยชนะต่อแคว้นชาน (Shan) และโจมตีอยุธยา ในตอนล่างของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ทหารโปรตุเกสก็เข้ารับจ้างเป็นทหารปืนใหญ่ในอยุธยา³

พม่าได้ยึดอยุธยาในปี 1570-1585 และอีก 10 ปี ต่อมาไทยก็สามารถขับไล่พม่าออกไปได้ และโจมตีกัมพูชาในปี 1594 และเกณฑ์ผู้คนจากเขมรเข้าไปในอยุธยาเป็นจำนวนมาก

ปี ค.ศ.1595 พม่าแตกแยก ทำให้ยะไข่โดยความช่วยเหลือของโปรตุเกส ได้โจมตีบริเวณสามเหลี่ยมลุ่มแม่น้ำอิระวดีอาณาจักรพม่าระส่ำระสายทั่วไปจนกระทั่ง ปี 1610 จึงได้รวบรวมอาณาจักรขึ้นใหม่และพม่าได้รุกรานตะนาวศรี โปรตุเกสก็ให้การช่วยเหลืออยุธยาในการป้องกันตะนาวศรีจากการยึดกลับคืนของพม่า พอปี ค.ศ.1615 พม่าก็ขยายอำนาจเข้ามาตอบนของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระเจ้าและบรรดาพวกมอญที่อยู่ใน พม่าก็หลบหนีเข้ามาในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาหลังจากที่ก่อกบฏไม่สำเร็จ พม่าพยายาม ที่จะเอาพวกมอญกลับโดยการทำสงครามกับอยุธยา ในปี 1635 ทำให้ยุติสงครามกับ อยุธยาชั่วคราวหนึ่ง

ปลายศตวรรษที่ 17 แผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้มีกลุ่มพ่อค้า ต่างชาติเข้ามาติดต่อ เช่นพวกพ่อค้าจากจีน มลายู โปรตุเกส ฝรั่งเศส อังกฤษ ฮอลันดา ส่วนพ่อค้าญี่ปุ่นนั้นมีบ้างเล็กน้อยเพราะอยู่ในระยะปิดประเทศ อยุธยานั้นนิยมฝรั่งเศส มาก ถึงกับมีชาวฝรั่งเศสเข้ามารับราชการในราชสำนักด้วย นอกจากนั้นแล้วโปรตุเกส ยังเคยช่วยเหลือทางด้านอาวุธแก่เวียดนามใต้ซึ่งรบกับเวียดนามเหนือในช่วงปี 1620-1674 เวียดนามตอนเหนือก็ได้มีการติดต่อค้าขายกับดัตช์

จะเห็นได้ว่าการเข้ามาของชาติยุโรปตะวันตกในแผ่นดินใหญ่ระยะแรกนั้นเป็น ไปในด้านการค้า ซึ่งพวกพ่อค้าต่างชาติเหล่านั้นเข้าติดต่อค้าขายไม่มีจุดประสงค์จะยึด ครองดินแดน จนกระทั่งในระยะต่อมาความต้องการผลประโยชน์ ทางด้านการค้ามีมาก ขึ้นและการแข่งขันกันเองทำให้ต้องเข้าแทรกแซงทางด้านการเมือง ยึดครองเป็นอาณานิคม ในที่สุด